

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1939.

Första kammaren.

Nr 10.

Onsdagen den 18 oktober.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *Möller* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 48, angående anslag till utrustning m. m. för flygteknisk försöksanstalt;
nr 50, angående beviljande av lån till Hissmofors aktiebolag; samt
nr 51, angående vissa förändringar i rikskommissionens för ekonomisk försvarsberedskap arbetsuppgifter m. m.

Ordet lämnades till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet **Sköld**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Wohlin's fråga angående åtgärder i syfte att åvägabringa en demokratisering av det svenska försvarsväsendet, och nu yttrade: Herr Wohlin har till mig framställt en fråga, om jag har för avsikt att till nästkommande års riksdag framlägga förslag till åtgärder i syfte att åvägabringa en demokratisering av det svenska försvarsväsendet.

Ang. försvarsväsendets demokratisering.

Ledamoten av riksdagens andra kammare herr Österström överlämnade den 23 november 1937 en förberedande utredning om ändrade bestämmelser för rekryteringen av försvarsväsendets officerskårer m. m.

Sedan försvarsgrensheferna hörts över utredningen, tillkallade jag den 28 januari 1939 efter Kungl. Maj:ts bemyndigande tre utredningsmän att inom försvarsdepartementet biträda med fortsatt utredning angående principerna för officersrekryteringen.

Enligt vad jag inhämtat, kan det förväntas, att utredningsmännen komma att avgiva sitt betänkande under förra hälften av december månad innevarande år.

Då jag utgår från att herr Wohlin med sin fråga avser de spörsmål, varom utredning sålunda pågår, får jag meddela, att det icke är uteslutet, att nästa års riksdag skall få sig förelagt förslag, grundat på resultatet av denna utredning.

Herr Wohlin: Det är ganska naturligt, att i en tid som den nuvarande, då stora anspråk ställas på den svenska försvarsmakten och på alla däri medverkande krafter, även ifrågavarande spörsmåls handläggning inom vederbörande departement efterlyses.

Bakom den riksdagsskrivelse, som på sin tid avläts och som ligger till grund för den pågående utredningen, låg åtminstone hos många ett dubbelt syfte. Man tänkte på önskvärdheten och lämpligheten av att förtjänta underofficerare och andra unga män med särskild fallenhet för militäryrket men utan möjligheter att gå den långa studiebanan, som för fram till studentexamen, skulle kunna vinna befordran även inom officersgraderna. Man föreställde sig även, att en dylik anordning skulle vara ägnad att åvägabringa vad man på gammalt språk brukade kalla en ökad ståndscirkulation, d. v. s. i detta fall en sådan ökad cirkulation inom militärväsendet, som skulle ytterligare förankra det svenska

Ang. försvarsväsendets demokratisering. (Forts.)
försvarsväsendet i folkets medvetande och folkets förtroende. Bakom denna riksdagsskrivelse stod, vill jag minnas, riksdagen enhällig.

Av herr statsrådets nu lämnade upplysningar, för vilka jag enligt övlig sed frambär mitt tack, framgår, att ärendet varit föremål för utredning i olika etapper och att, även om ett visst och icke så litet dröjsmål har förorsakats av dessa utredningar, det likväl är herr statsrådets tanke, att den nu sittande kommittén för detta ärendes handläggning skall kunna slutföra sitt arbete före utgången av innevarande år, och att det, såsom herr statsrådet uttryckte sig, »icke är uteslutet», att frågan skall kunna föreläggas nästkommande års riksdag. Jag inskränker mig till att understryka ärendets betydelse och det livliga intresse, som hyses för detsamma i vidsträckt kretsar, och slutar med att uttala den förhoppningen, för att icke säga den förväntan, att det skall bli möjligt för herr statsrådet att för nästkommande års riksdag framlägga ett förslag i den riktning, som riksdagen åsyftade, då skrivelsen på sin tid avläts.

Ang. överflyttning till Sverige av estlands-svenskar.

Hans excellens herr statsministern **Hansson**, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara herr Wohlins frågor angående överflyttning till Sverige av befolkningselement tillhörande den svenska folkstammen i Estland, erhöll härefter ordet och anförde: Herr talman! Med hänvisning till numera i Estland inträffade förhållanden har herr Wohlin frågat mig:

1) huruvida regeringen är intresserad för frågan om inflyttning till Sverige — givetvis under samverkan med vederbörande estniska myndigheter — av sådana till den svenska folkstammen i Estland hörande befolkningselement, som därtill äro villiga, i syfte att inom vårt land bereda dessa befolkningselement varaktig hemvist samt arbets- och utkomstmöjligheter,

2) om ett intresse för frågan finnes, huruvida regeringen överväger förberedande undersökningar för en sådan folköverflyttning.

Jag svarar: Regeringen har icke för avsikt att taga initiativ till inflyttning till Sverige av den svenska folkstammen tillhörande befolkningselement i andra länder. Vad särskilt angår det svenska befolkningselementet i Estland må erinras om, att detta har sina rötter där ända sedan 1100-talet. Det har på ett beundransvärt sätt vårdat svenska traditioner och svenskt språk. Skulle svensk hjälp påkallas för ordnandet av utkomstmöjligheter åt någon del av detta befolkningselement, kommer regeringen att företaga nödiga undersökningar om förutsättningarna för sådan hjälp.

Herr **Wohlin**: Det spörsmål, som jag här fört på tal, är en kulturfråga och en humanitär fråga med vissa ekonomiska och sociala sidor och ingenting annat. Den bör alltså icke på något sätt förblandas med andra händelser och åtgöranden, som sakna all betydelse för detta ärendes bedömande.

Under en lång följd av år har den svenska befolkningen i Estland varit föremål för livligt intresse inom vidsträckta kretsar här i landet. Kulturhistoriska undersökningar och skildringar av denna befolkningens egenartade och ålderdomliga liv ha förekommit, och de svenska statsmakterna ha även tillsammans med enskilda sammanslutningar räckt denna befolkning ekonomiskt bistånd i olika avseenden. Det händer ofta i världshistorien, att händelser inträffa, som bringa ett befolkningselements ekonomiska och övriga förhållanden i förändrat läge, och det är ganska naturligt, att man under sådana omständigheter bör intressera sig för en svensk befolkning även under tider, som äro mindre gynnsamma och mindre lyckliga än de förut varit. Jag erinrar om att de svenska statsmakterna tillsammans med enskilda personer på sin tid träffade anstalter för överförande till Sverige av en svensk folkspilla från Gammel-

Ang. överflyttning till Sverige av estlandssvenskar. (Forts.)

svenskby och att detta arbete, även om det var förenat med åtskilliga svårigheter, likväl i stort sett ledde till ett lyckosamt resultat. Jag föreställer mig såsom ganska naturligt, att de svenska statsmakterna och vederbörande enskilda intresserade sammanslutningar icke skola förvägra den svenska befolkningen, om vilken jag nu talar, ett erforderligt stöd under de förändrade förhållanden, vari den kan komma eller eventuellt redan har kommit, i syfte att hjälpa densamma även under onda tider.

Av hans excellens herr statsministerns svar får jag det intrycket, att regeringen icke vill taga initiativet till någon sådan åtgärd, som jag i min fråga har bragt på tal. Men det förefaller mig icke alldeles uteslutet, att de svenska statsmakterna, om initiativ därtill skulle tagas från andra håll, icke skola ställa sig likgiltiga till en medverkan till sådana folkelements förflyttning till Sverige, som därom hysa en önskan och därav äro i behov och som icke utan hjälp från det allmännas sida kunna realisera dessa sina önskemål. Redan nu äro som bekant ganska många unga kvinnor från dessa trakter sysselsatta i Sverige i olika anställningar och fylla en uppgift inom vår folkhushållning. Jag föreställer mig även, att i den mån vårt lands intresse för invandringsfrågorna i framtiden kommer att ökas, man därvid icke minst skall rikta sina blickar på sådana folkelement, som genom språk och kultur stå vårt folk nära.

Jag uttalar den förhoppningen, att detta ärende, när förhållandena ytterligare aktualisera detsamma, icke blir bortglömt av de svenska statsmakterna.

Ordet lämnades ånyo till hans excellens herr statsministern **Hansson**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara även herr Domös interpellation angående inställande av vissa kommittéutredningar m. m., och nu yttrade: Herr talman! Med första kammarens tillstånd har herr Domö till mig framställt spørsmålet, om regeringen i förevarande läge har för avsikt att inställa eller påbjuda uppskov med sådana kommittéutredningar, som icke ha samband med det nuvarande krisläget eller eljest utan olägenhet kunna eller böra dröja, till dess fred slutits samt våra behov och resurser då kunna överblickas.

I sin motivering har interpellanten i första hand hänvisat till statsfinansiella synpunkter. Han har vidare anført, att förhållandena under de närmaste åren kunna radikalt förändras och att därför utredningsarbetet »kan få göras om, när kriget upphört», samt att den i kommittéarbetet engagerade arbetskraften kan behöva tagas i anspråk för i den nuvarande krigssituationen tvingande göromål.

Interpellationen framställdes den 27 september. Redan den 6 september hade finansministern uppdragit åt generaldirektör Erik Stridsberg att verkställa utredning rörande möjligheten till besparingar å de å riksstaten för löpande budgetår anvisade anslagen. Den 19 september infordrades från finansdepartementet särskilda uppgifter angående kommitté- och sakkunnigutredningar i avseende på arbetsuppgifter, tid för dessas utförande och beräknade kostnader. Regeringen har sålunda, utan tillskyndan utifrån, upptagit frågan om, huruvida och i vilken utsträckning pågående kommitté- och sakkunnigutredningar böra under nuvarande förhållanden fortgå.

Frågan om besparingar på kommittéanslagen kommer att bedömas på samma sätt som andra besparingsfrågor, nämligen med hänsyn till behov och ändamålsenlighet. På samma sätt kommer frågan om arbetskrafternas utnyttjande att bedömas. Befinnes efter förnuftigt bedömande det pågående utredningsarbetet kunna på vissa punkter avbrytas eller uppskjutas, komma åtgärder i detta syfte att vidtagas. Vissa sådana åtgärder ha redan vidtagits. Ett

Ang. inställande av vissa kommittéutredningar.

Ang. inställande av vissa kommittéutredningar. (Forts.)
fullständigt avbrytande av alla sådana utredningar, som icke ha samband med det nuvarande läget, vill jag icke ställa i utsikt. Även om mångt och mycket som planerats nu måste tills vidare skrinläggas, synes det mig icke riktigt att under tiden försumma förberedelserna för arbetet under de mera normala förhållanden, som vi alla hoppas skola återinträda.

Herr **Domö**: Herr talman! Jag ber att till hans excellens statsministern få uttala mitt tack för svaret på min interpellation. Det är med tillfredsställelse jag erfar, att besparingsåtgärder äro avsedda att vidtagas i avseende på kommittéer och utredningar. En passus i statsministerns svar av följande innehåll: »Befinnes efter förnuftigt bedömande det pågående utredningsarbetet kunna på vissa punkter avbrytas eller uppskjutas, komma åtgärder i detta syfte att vidtagas», gör emellertid, att jag tar mig friheten att komma med några korta kommentarer.

Att regeringens bedömande skall ske förnuftigt, förefaller mig alldeles självklart — åtminstone att regeringen själv skall anse sina överväganden i denna situation förnuftiga. Men enligt min mening är det i nuvarande tid särskilt förnuftigt att beträffande utredningar och kommittéer gå till en ganska kraftig nedskärning. Det är ju på det sättet, att såväl uppgifterna som direktiven för dessa kommittéer särskilt på grund av de förändrade tidsförhållandena redan äro gamla, och av denna anledning i första hand måste det bli en mycket noggrann översyn över de hos utredningarna föreliggande arbetsuppgifterna. Jag vill för min del hoppas, att den kartläggning, som enligt statsministerns uttalande i dag redan pågår på detta område, skall ge till resultat, att man kan komma fram till en ganska långtgående beskränkning av kommittéer och utredningar och därmed också till en besparing. Jag är ense med statsministern därom, att inte alla utredningar och kommittéer, som fått sitt upphov före kriget, skola tas bort. Det är många uppgifter, som måste ses på lång sikt och som man därför bör fortsätta med, men kvar står angelägenheten att man visar en synnerligen god vilja att komma till besparingsåtgärder på det här området. Det önskvärda måste mången gång vika för det nödvändiga.

Vad sedan herr statsministern uttalade, när han tryckte på att regeringen utan tillskyndan utifrån hade gått in för en översyn av detta spörsmål, ger mig skäl att framhålla, att när det gäller besparingar, är det tydligen inte så svårt för oppositionen och regeringen att komma på samma linje.

Herr **Sten**: Herr talman! Under den tid, som gått sedan denna interpellation framställdes, har det bland annat inträffat, att Tidningarnas Telegrambyrå utskickat ett meddelande, som under olika rubriker men oftast i stilen »Här skall slaktas kommittéer!» återgivits i tidningarna. Det innehöll i huvudsak ungefär följande: Inom kort är regeringsbeslut om den bebådade kommittéslakten att vänta. Enligt uppgift kommer den att bli mycket grundlig. Ett stort antal kommittéer väntas bli träffade av Geddesyxan, varigenom miljonbesparingar vinnas. Jag har velat begagna detta tillfälle för att i någon mån reagera mot detta oriktiga sätt att framställa utredningsväsendet som en onödig utväxt på statsapparaten, som bara kostar pengar. I själva verket är väl utredningsväsendet ett av våra allra värdefullaste instrument för ett folkligt inflytande på lagstiftningen och reformpolitiken. Vi äro många, både här i riksdagen och ute i landet, som hyst bekymmer i rakt motsatt riktning mot interpellanten. Med vetskap härom och om betydelsefulla frågors läge vill jag därför begagna tillfället att vädja till regeringen att här fara varliga fram och sörja för att pågående utredningar i viktiga frågor kunna slutföras, bl. a. genom att utredningsorganen förses med ny arbetskraft i stället för den,

Ang. inställande av vissa kommittéutredningar. (Forts.)

som tagits i anspråk för krisorganisationerna. Man har mer än en gång under de senaste åren vid föredragning inom riksdagens utskott av viktiga reformfrågor kunnat lägga märke till att Geddesyxan förra gången drabbade blint och meningslöst. Det är därför med tillfredsställelse man konstaterar, att statsministerns svar ger stöd för en förväntan, att så icke skall bli fallet den här gången.

Herr **andre vice talmannen** erhöll på begäran ordet och anförde: Jag får hemställa, att kammaren för sin del måtte besluta, att första särskilda utskottet skall behandla jämväl Kungl. Maj:ts idag avlämnade propositioner nr 48, angående anslag till utrustning m. m. för flygteknisk försöksanstalt, nr 50, angående beviljande av lån till Hissmofors aktiebolag, samt nr 51, angående vissa förändringar i rikskommissionens för ekonomisk försvarsberedskap arbetsuppgifter m. m., ävensom de ytterligare framställningar, som kunna komma att av Kungl. Maj:t eller i enskilda motioner göras i dessa ämnen eller andra i oskiljaktigt sammanhang därmed stående frågor.

Tillika hemställer jag, att kammaren måtte inbjuda andra kammaren att i detta beslut förena sig med första kammaren.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Ett protokollsutdrag i ämnet justerades och avsändes till andra kammaren.

Föredrogs den av herrar *Västberg* och *Branting* väckta motionen, nr 8, om anslag till anskaffande av rörliga kustförsvarsbatterier samt om utredning rörande omorganisation av kustartilleriet m. m.

*Ang. viss
motions
remitterande
till utskott.*

Herr **talmannen**: I denna motion hemställa motionärerna, dels att för anskaffande av fyra batterier rörligt medelsvårt artilleri och för fortsatt transformering av fast artilleri till rörligt omedelbart måtte anvisas ett förslagsanslag på 1 miljon kronor, och

dels att en skyndsamt utredning verkställes rörande den nuvarande organisationens verkningar i olika avseenden, kustartilleriets uppdelning i sådan riktning, att artilleriet med dess personal överföres till armén och minvapnet till flottan samtidigt som med upphävande av marindistriktsorganisationen en fastare kustförsvarsorganisation upprättas i anslutning till militärområdena, samt att frågan förelägges nästa lagtima riksdag.

Enär förevarande motion innefattar förslag, som ej står i oskiljaktigt sammanhang med ärende, som föranlett riksdagens sammankallande eller av Konungen eljest förelagts denna urtima riksdag, anser jag mig på grund av § 2 riksdagsordningen och § 49 regeringsformen förhindrad att framställa proposition på motionens remitterande till utskott.

Herr **Branting**: Herr talman! Förevarande motion knyter an till Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till nybyggnad av minsvepare, en fartygstyp avsedd direkt för kustförsvaret. Jag vill naturligtvis inte yttra mig med anspråk på någon som helst auktoritet i själva grundlagsfrågan, men sakligen sett måste jag beklaga, om det skulle möta formella hinder att under denna urtima riksdag och under förevarande faktiska förhållanden motionera i ett ärende angående försvarsväsendets stärkande, som är aktuellt och som faktiskt sammanhänger med en fråga, vilken nu kommer under riksdagens behandling genom en kungl. proposition.

Ang. viss motions remitterande till utskott. (Forts.)

Jag vet inte, herr talman, huruvida jag kan göra någon hemställan att kammaren måtte fatta beslut att ogilla den gjorda propositionsvägran, men om sådan hemställan är tillåten, ber jag få göra den.

Herr talmannen hemställde, huruvida kammaren yrkade proposition på den föreliggande motionens remitterande till utskott; och förklarades denna fråga vara med övervägande nej besvarad.

Föredrogs och hänvisades till första särskilda utskottet den av herrar *Öman* och *Nordborg* väckta motionen, nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 2 § förordningen den 8 juni 1923 (nr 155) angående omsättnings- och utskänkningskatt å spritdrycker, m. m.

Föredrogs ånyo första särskilda utskottets utlåtanden:

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag till vägar m. m.; och

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag angående anskaffande av viss utrustning vid statens sjuksköterskeskola m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo andra särskilda utskottets utlåtanden:

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förordnande jämlikt 2 § andra stycket lagen den 10 mars 1939 (nr 68) om statlig krigsförsäkring m. m.; och

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser angående tillfällig vattenreglering, m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Anmälades andra särskilda utskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förordnande jämlikt 2 § andra stycket lagen den 10 mars 1939 (nr 68) om statlig krigsförsäkring m. m.; och

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser angående tillfällig vattenreglering, m. m.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning, beträffande förslaget nr 26, att utskottets hemställan i utlåtande nr 16, samt, i fråga om förslaget nr 27, att utskottets hemställanden i utlåtande nr 17 bifölles även av andra kammaren.

Anmälades och bordlades

första särskilda utskottets utlåtanden:

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förskottsstat för försvarsväsendet m. m.;

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till tilläggstat I till riksstaten för budgetåret 1939/40, i vad propositionen avser fjärde huvudtiteln;

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med hemställan om godkännande av kungörelsen den 8 september 1939 om tillämpning vid förstärkt försvarsberedskap och mobilisering av förordningen den 12 juni 1931 (nr 257) om understöd i vissa fall åt värnpliktigs hustru och barn (familjeunderstöd), m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till sprängningsarbeten m. m. för oljelagring; och

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 49, såvitt angår förslag till förordning angående särskild omsättningsskatt å vin; samt

andra särskilda utskottets utlåtanden:

nr 18, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående förordning med vissa särskilda föreskrifter rörande tillämpningen av motorfordonsförordningen den 23 oktober 1936 (nr 561) m. m. dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser rörande trafikförsäkring å motorfordon, som nyttjas av staten, m. m.; och

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition rörande höjning av vissa ersättningar enligt förordningen den 11 juni 1918 (nr 375) angående en särskild för fiskare avsedd försäkring mot skada till följd av olycksfall.

Upplästes ett från andra kammaren ankommet protokollsutdrag, nr 91, utvisande att nämnda kammare förenat sig med första kammaren i dess beslut att första särskilda utskottet skulle behandla jämväl Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 48, 50 och 51 m. m.

Vid i sammanhang härmed skedd föredragning av ifrågavarande kungl. propositioner hänvisades desamma till första särskilda utskottet.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 11.37 f. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Fredagen den 20 oktober.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Herr statsrådet *Westman* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 53, angående överföring på staten av vissa krigsrisker vid import m. m.

Herr **andre vice talmannen** erhöll på begäran ordet och anförde: Jag får hemställa, att kammaren för sin del måtte besluta, att första särskilda utskottet skall behandla jämväl Kungl. Maj:ts nu avlämnade proposition nr 53, angående överföring på staten av vissa krigsrisker vid import m. m., ävensom de ytterligare framställningar, som kunna komma att av Kungl. Maj:t eller i enskilda motioner göras i detta ämne eller andra i oskiljaktigt sammanhang därmed stående frågor. Tillika hemställer jag, att kammaren måtte besluta att inbjuda andra kammaren att i detta beslut förena sig med första kammaren.

Vad herr andre vice talmannen sålunda hemställt bifölls.

Ett protokollsutdrag i ämnet justerades och avsändes till andra kammaren.

Justerades protokollen för den 14 och den 17 innevarande månad.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran första särskilda utskottets utlåtanden nr 16—20 och andra särskilda utskottets utlåtanden nr 18—20.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade proposition nr 53 blev densamma på begäran bordlagd.

Herr *Andersson, Per*, avlämnade en av honom m. fl. undertecknad motion, nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 2 § förordningen den 8 juni 1923 (nr 155) angående omsättnings- och utskänkningskatt å spritdrycker, m. m.

Motionen blev på begäran bordlagd.

Anmäldes och bordlades första särskilda utskottets utlåtande nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disponerande av medel för uppförande av förläggningsbaracker för till neutralitetsvakt inkallad personal.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 4.08 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.